

*Лугова Катерина,
ЖДУ імені Івана Франка
Науковий керівник: к.ф.н. Закалюжний Л. В.*

Дискурс людини та цивілізації у романі Макса Фріша "Homo Faber"

Головний герой роману Макса Фріша – швейцарець середнього віку, житель Нью-Йорку. Про себе Вальтер Фабер майже нічого не каже; скласти враження про нього можна з його вчинків та думок. Він займається реалізацією проектів від організації ЮНЕСКО та вважає себе абсолютно раціональною людиною. Доволі важко ідентифікувати себе із головним героєм або поставитись до нього із симпатією, адже в його характері переважають такі риси, як упередженість, мізогінія, расизм, неприязне ставлення до оточуючих. Він мислить стереотипами – науковці не плачуть, справжні чоловіки повинні працювати і стримувати прояви своїх почуттів. Жінки ж, навпаки, усі істеричні та невірні, і думають лише про те, як одружитися. Речення його короткі, змістовні, неначе запис у щоденнику [2].

Твори Макса Фріша характерні тим, що їх назви вказують на головних героїв. За приклад візьмемо “Бідерман та палії” (у перекладі з німецької “Biedermann” означає “добропорядна людина”), та “Дон Жуан, чи любов до геометрії”. Назва роману “Homo Faber” викликає певні очікування у читача, та звучить дещо схоже на homo sapiens, латинське позначення сучасної людини. Homo faber означає “людина, яка створює”, і цю назву можна сприймати як натяк, тим паче, що головний герой має прізвище Фабер. Макс Фріш вказує у творі ще раз на багатозначність назви: “Я звал її фантазеркою, музою. А вона мене в отместку - homo Фабер”. Цим епізодом автор, здається, хотів ще більше підкреслити технічний світогляд персонажа [3]. Він – інженер, і іншої роботи для себе не міг би уявити. Його спосіб життя також базується на постійній взаємодії з технікою та апаратурою. “Мы живем в век техники, человек - покоритель природы, человек - инженер, и кто возражает против этого, не должен пользоваться мостом, поскольку он не создан природой”.

Вальтер Фабер переконаний у всемогутності техніки, прогресу, статистики та механізмів. Homo faber – це той, хто спроможний опанувати та приборкати природу технікою. Життя повинне бути упорядкованим, передбаченим, як електронна схема. Вальтер ненавидить, коли щось вибивається зі звичного ритму, або не вписується у звичні рамки, або коли на його шляху трапляється щось, що важко пояснити [4, с. 26]. Він оспівує технізований світ, і так само ставиться із підозрою та недовірою до непередбачуваної природи та дикої місцевості, до того, що не діє за законами. Як інженер, він бажає усе контролювати, а такі сфери життя, як емоції, уява, мрії залишаються для нього незрозумілими. “Я часто спрашивал себя, что, собственно говоря, люди имеют в виду, когда говорят о приключениях. Я инженер и привык видеть вещи такими, какие они есть. Все, о чем они говорят, я вижу очень точно: я ведь не слепой. Я вижу луну над пустыней Тамаулипас - она светит ярче, чем где бы то ни было, согласен, но ведь луна - это небесное тело, массу которого можно вычислить, и вращается она вокруг нашей планеты, подчиняясь законам гравитации, - интересно, пожалуй, но при чем здесь приключение?”. Іноді створюється враження, що головний герой має синдром Аспергера – настільки важко йому вийти за рамки власного розуміння та

настільки важко дається йому емпатія. “Доисторических животных больше нет. Почему я должен вообразить их? Я не вижу и окаменелого ангела, весьма сожалею, но не вижу; и демонов, увы, тоже; я вижу то, что вижу: обычные последствия эрозии да мою длинную тень на песке”.

Машина, механізм – це зразок, людина ж – подоба, до того ж не дуже якісна. І будь-які закономірні прояви людської природи для Фабера – старіння, ріст волосся – лиш нагадування, що він теж людина, слабка, смертна та вразлива. “Вообще человек в целом, как конструкция, еще может сойти, но материал никудышный: плоть - это не материал, а проклятие”. Фабер прагне взяти під контроль людське тіло та його процеси, неначе машину, яку можна налаштувати: “Прекращение беременности - завоевание культуры, только в джунглях зарождение жизни и ее угасание всецело подчинены законам природы. Человек научился управлять этими процессами”.

Людина – це також частина природи. Природу не можна запрограмувати чи передбачити, вона не підлягає контролю, і тому таїть у собі небезпеку. Так само і людина. Їй властиві емоції та страхи. І своїм бажанням усе технізувати Вальтер хоче підсвідомо взяти під контроль ту сферу свого життя, яка лишається для нього незрозумілою та непідвладною, і лише втікає від самого себе [2]. “Наши действия не что иное, как ответы на полученную нами так называемую информацию, вернее, это импульсы, возникающие автоматически, в большинстве случаев помимо нашей воли, рефлексы, которые могут возникать в машине с тем же успехом, что и у человека, если не лучше”. Природа, некерована стихія, тварини та комахи викликають у Вальтера відразу, страх, нервують його [3, с. 199]. На лоні природи, у джунглях він як ніколи відчуває, що сам є вразливим, що він не може контролювати усе в своєму житті. Смерть лякає його, і всі природні процеси, такі як вікові зміни, викликають у нього неприйняття та тривогу. Технічні засоби оточують його всюди, без них Вальтер почувається беззахисним та безпомічним [2]. Варто згадати лише відношення Вальтера до його електричної бритви – коли вона ламається, Фабер нервує та намагається її полагодити. Слово “бритва” зустрічається у романі 14 разів.

Ніжні відносини у Вальтера і зі своєю машиною. Для нього є дивним знаходитися не за кермом своєї машини, він почувається некомфортно: “Путешествовать вот так на теплоходе - это какое-то странное состояние. Пять дней без машины! Я привык либо работать, либо сидеть за рулем. Для меня нет отдыха без движения, а все непривычное меня только нервирует”. Варто загадати також камеру Фабера, на яку він знімає під час подорожей. Кінокамеру він носить з собою всюди, і фіксує види пустелі, причал, захід сонця. Проте кінокамера для Фабера – не просто хоббі, а засіб дистанціювання від реальності, за допомогою якого він відгороджується від світу [2]. “Снова Иоахим, висящий на проволоке, но на этот раз снятый сбоку, поэтому здесь лучше видно, что случилось; удивительная вещь: не только на моего юного техника, но и на меня эти кадры не производят никакого впечатления, - фильм как фильм, вроде тех, что все мы не раз смотрели в хронике; не хватает вони, острого ощущения реально случившегося; мы говорим об освещении, а тем временем на экране появляется могила, вокруг молящиеся индейцы, все это очень затянато”. Знімки друга, котрий покінчив життя самогубством, не викликають у Фабера емоційної реакції, він оцінює якість плівки та не відчуває, що це відбулося насправді.

Ще одна річ – друкарська машинка фірми “Гермес”. Вальтер також не розлучається з нею. [2] У незвичних чи надзвичайних ситуаціях він користується нею, щоб відчувати безпеку від звичного заняття, від рутини. Світ техніки – це місце, куди Вальтер ховається від природи та своїх почуттів. У техніці він знаходить заспокоєння та втіху, та коли відчуває, що не може володіти ситуацією, звертається до своїх пристроїв, щоб мати змогу контролювати хоч щось у своєму житті. Техніка – це те, що створює ілюзію порядку, надійності, як прихисток для того, хто не може зрозуміти своїх бажань та емоцій, та інших людей. Свої власні переживання він механізує та відмовляється їх приймати. “Машина ничего не переживает, она не знает ни страха, ни надежды, которые только мешают. У нее нет никакой предвзятости по отношению к возможному результату, она работает, руководствуясь чистой логикой; поэтому я утверждаю: робот познает мир точнее, чем мы, он больше нас знает о будущем, ибо высчитывает его, он не рассуждает и не мечтает, а руководствуется полученными данными и не может ошибиться; робот не нуждается в предчувствиях...”.

Усі його переконання базуються на техніці, яка уособлює довершеність та досконалість. Вид механізму зблизька вражає Фабера більше, ніж видовище заходу сонця у всіх його фарбах. Через призму технократичного світогляду Вальтер розглядає усе незрозуміле та цим усе пояснює. Навіть витвори мистецтва: “Скульптура и все тому подобное (для меня) – не что иное, как предки роботов. На примитивном этапе развития художники пытались преодолеть смерть, запечатлевая человеческое тело, а мы стремимся к тому же, подменяя это тело. Техника взамен мистики!”. Мистецтво не вражає його, він не бачить в ньому нічого особливого, проте в машинах вбачає своєрідну поетику: “Даже если специалист не увидит здесь ничего особенного, мне все же кажется, что композиция всех этих агрегатов, обусловленная формой корабля, стоит того, чтобы на нее посмотреть, не говоря уже о том, что один вид работающих машин всегда доставляет радость”. Вальтер – це зразок людини, яка втратила свою сутність внаслідок тотальної технократизації суспільного життя [1, с. 3].

Література

1. Євченко О.В. Проблема відчуження сучасної людини в трилогії Макса Фріша/ О.В. Євченко// Вісник Житомирського державного університету. –2014. –№ 55.
2. Anette Ernst. Walter Faber vor seiner inneren Wende – Konfrontation eines technisierten Menschen mit der Natur/ A. Ernst. – Berlin: Neuverlag, 2014. – С. 25.
3. Dr. Anselm Salzer. Illustrierte Geschichte der deutschen Literatur / Dr. A.Salzer. – Köln: Naumann und Göbel. Köln, 2014.
4. Geulen H. Max Frischs “Homo Faber”. Studien und Interpretationen/ H.Geulen. – Berlin: Walter de Gruyter und Co, 1996.
5. Über Homo Fabers Beziehungen zu Natur und Technik / Berlin: Baum, 1999.